

Antti Tuuri

15 MEETRIT VASAKULE

M Ü Ü G I M E H E L U G U

kahes vaatuses

Soome keelest tõlkinud Piret Saluri

Esietus 11. märtsil 2023 Endla Teatri Suures saalis

lavastaja ja muusikaline kujundaja
INGOMAR VIHMAR

dramatiseerija
OTT KILUSK

kunstnikud
ANDRUS JÕHVIK
INGOMAR VIHMAR

valguskunstnik
MARGUS VAIGUR

etenduse juht
ASTRID KIVILA

helimeister
TARMO JÜRGENS

valgusmeister
KARMEN TELLISAAR

kostümeerija
LILII LUUSEPP

grimeerija
KARINA PAJUNURM

lavameistrid
ANDO LOOSAAR ja KRISTO PADDERNIK

Eino Hiekka
MEELIS RÄMMELD

Eino naine
KLEER MAIBAUM
või **IREEN KENNIK**

Kirjanik Saarelainen
STEN KARPOV

Mauri Rönkkö
ENN KEERD

Rauno Rönkkö
AGO ANDERSON

Perts Rönkkö
PRIIT LOOG

Eija
JANE NAPP

Konsul ja Ameerika sõdur
KARL-ANDREAS KALMET

Vana raamatukaupmees
ARVI MÄGI külalisena

Raamatukaupmehe poeg ja Ameerika sõdur
OTT RAIDMETS

Ruppmann
ANDRUS VAARIK

Portjee
INGOMAR VIHMAR

Manfred
MÄRT AVANDI

Eija õde
CARITA VAIKJÄRV

Naine laevas ja ettekandjad baarides, sekretär
FATME HELGE LEEVALD

Eino poeg
PAUL SAMUEL VIHMAR

Laura Malmivaara foto

Soome kirjanik **Antti Tuuri** sündis 1944. aastal Kauhava kandis ja pärast õpinguid tehnikaülikoolis asus tööle Oulu trükikojas. Tehnoloogia-alase inseneri ametile jäi ta truuks ka siis, kui ilmusid tema esimesed ilukirjanduslikud teosed: lühiromaan „Asjade vahekorras“ ja novellikogu „Laupäeva õhtul“. Need raamatud tõid algajale kirjanikule koheselt J. H. Erkkö kirjanduspreemia. On märkimisväärne, et juba esikraamatutes on Tuuri loomelaad täiesti küps, välja kujunenud ja sundimatult enesestmõistetav. Lühikeste vahedega ilmusid „Novembri lõpp“ ja „Jõgi voolab läbi linna“. Järgnes rida erinevaid preemiaid ja Tuuri raamatuid hakati usinalt tõlkima ja levitama. Selle kõige juures ei tulnud Tuuril kordagi mõtet, et võiks inseneritööst loobuda ja kirjutamisele pühenduda.

„Vabakirjanikuks pole veel raatsinud hakata,“ mainis ta häbelikult ühes või teises intervjuus ja jätkas nii kirjutamist kui erialast tööd Soome erinevates ettevõtetes. Äärmiselt viljaka kirjanikuna on tema sulest ilmunud paarkümmend romaani ja jutustust, mitmed novellikogud ja vähemalt sada kuuldemängu. Tänaasel päeval on Antti Tuuri 79 aastat vana ja usutavasti vabrikutööl enam ei käi. Tema seni viimaseks raamatuks (ilmunud 2016) on eesti keeldegi tõlgitud „Tangopoisid“.

Soome kirjanduskriitika on Tuuri loomingut nimeetanud „põnevaks“ ja tema tekstides leiduvat huumorit „tõsise näoga huumoriks“. Need märksõnad on tabavamad, kui esmapilgul tundub. Pealiskaudsele pilgule võib Tuuri jutustus koguni igav näida. Midagi justkui otseselt ei juhtu ja miskit ei lahendata. Ometi kannab iga üksik episood Tuuri loomingus peidetud mõtet. Sihiteadliku, koguni salakavala detailivalikuga ja nüansside täpse paikapanekuga ta mitte niivõrd ei registreeri, kui võrd märgistab kujutatavat. Märkide äratundmine tekitabki selle „põnevuse“, millest kriitikud räägivad.

Tuuri luubi all on erinevad eluhoiakud. Sündmustikud on vaid nende paratamatu keskkond, kriitilise pilguga nähtud ühiskondlik situatsioon, mis tegelaste jaoks on surmtõsine, sageli koguni traagiline, kuid lugejale, kes olukorda kõrvalt ja kõrgemalt jälgib, sageli jabur, absurdne ja paratamatult naljakas. Kirjanik ise jääb igas olukorras rangelt erapooletuks, hinnangutevabaks ja see asjaolu muudab tema teksti kummalisel kombel veelgi naljakamaks. Just Tuuri loomingus on kõige selgemini tajutav Soome kirjandusele omane realismi absurd, milles kõik olukorrad on olustikuliselt iseenesestmõistetavad, kuid samas täiesti võimatud.

„Viisteist meetrit vasakule“ võiks väga hästi olla lihtsalt ühe äpardunud müügiagendi seikluste kogum lugejate rõõmuks. Õige lugeja käes võib see vabalt olla maailma kõige naljakam raamat. Tuuri stiil ja maailmataju teevad täiesti relvituks, pannes lugeja olukorda, kus ükskõik milline küsimus raamatu sisu kohta on kohatu ja naeruväärne, sest asjad lihtsalt on just nii nagu nad on. Ometigi võib loost leida ka sügavamaid allhoovusi: seda võib vaadelda kui lugu raamatu, laiemas mõttes kirjanduse üsna trööstitust käekäigust erinevate eluhoiakutega inimeste küünilises maailmas. Nagu teada, oli ka Antti Tuuri enda saksa keelde tõlgitud novellikogu igasugusest müügimenust väga kaugel. Kas see asjaolu võis olla tõukeks „Viisteist meetrit vasakule“ kirjutamiseks, teavad ainult jumal taevas ja Antti Tuuri ise.

Lavastaja Ingomar Vihmar on Tuuri tekste lavale toonud varemgi. Aastal 2000 esietendus Ugala dramatiseering jutustusest „Novembri lõpp“ ja aastal 2007 dramatiseering romaanist „Jõgi voolab läbi linna“ Draamateatris. Mõlemad dramatiseeringud kirjutas lavastaja ise.

HELSINKI

TRAVEMÜNDE

LÜBECK

HAMBURG

HANNOVER

KÖLN

FRANKFURT

STUTTART

**MÜÜGIMEES
EINO HIEKKA
REIS SAKSAMAALE
JA TAGASI**

Üks Eesti-päev Antti Tuuri elus

*Katkend tõlkija Ants Haljamaa intervjuust
Antti Tuuriga, EPL, 6.10.2000*

Asi algab neljapäeval, 21. septembril. Helistab näitemänguagentuuri tegevdirektor Külli Holsting ja teatab, et Ingomar Vihmar on Viljandi Kultuurikolledži üliõpilastega lavale seadnud Antti Tuuri lühiromaanini „Novembri lõpp“.

Lavastuse teksti aluseks on minu tõlge ja mulle teha ettepanek sõlmida leping, mille põhjal mulle makstakse teatav protsent teatri piletimüügitulust. Tunnen huvi, kas Antti Tuurilt on luba küsitud. Holsting vastab jaatavalt. Pühapäeval helistan Anttile. Räägin talle Viljandi teatri ettevõtmisest ja kutsun teda Eestisse.

Antti kõhkleb, sest etendusejärgsel päeval on tal sünnipäev ja külalised tulekul. Samas meelitab teda asjaolu, et „Novembri lõppu“ pole veel keegi lavastanud. Esmaspäeva hommikul Antti helistab ja lubab tulla.

TALLINN. LAUPÄEVA HOMMIKUPOOLIK. Oleme abi kaasaga Anttil sadamas vastas. Seinte ääres istub raske pilguga mehepoegi, kes lonksavad longerot ja ootavad laevale pääsu, et emake Soome nad oma rüppe võtaks. Nordlandia aga puistab parvedena kaile uusi huvilisi, kes suunduvad vadinal Tallinnaga tutvuma. Tuleb ka Antti. Meie viimasest kohtumisest on kulunud kolm aastat. Anname kätt ja Ingrid ja Antti vahetavad põsemusi.

AH: Ilm on haruldaselt ilus. Sõit sujus kenasti?

AT: Võtsin kajuti ja tegin seal tööd. Sellises paigas kiipub mõni vindine ikka uue romaani süzheed pakuma.

AH: Juhtub seda sageli?

AT: Kes neid kordi lugenud on...

AH: Helsingis saad ikka tänaval rahus ringi käia?

AT: Muidugi saan!

Ingrid paneb meid Vabaduse väljakul maha. Lähe-me Anttiga vanalinna, et fotograafia kohtumiseni aega parajaks teha ja tass kohvi juua.

Vestluse taustaks on Harju tänav, Raekoja plats ja Pikk tänav.

AH: Saime viimane kord kokku 1997. aastal. Käisid siis Tartus ja Tallinnas kui Finlandia-auhinna kandidaat Pohjanmaa-pentaloogiale lisandunud „Kodunurmede eest”? Kuidas raamatul on läinud?

AT: Hästi. Kriitika oli soosiv ja raamatut müüdi ka kõvasti. Filmigi on juba valmis ning sellelgi menu olnud.

AH: Sinu teoste järgi vändatud filmid on üldse edukad. Ei mäleta, kas sa ise või keegi teine ütles, et filmi tegemine olevat nagu kirjaniku õlle sisse kusemine. Sinu puhul see küll paika ei tundu pidavat. „Pohjanmaad” ja „Talvesõda” olen näinud, need olid head.

AT: „Talvesõda” kogus tõesti palju vaatajaid – 700 000 ringis. „Ameerika-trett” oli kehvapoolne. „Rukajärve tee” järgi tehtud film aga jälle tugev.

AH: Seda näidati meil Pimedate Ööde filmifestivalil. Lugesin lehest retsensiooni ja mul oli õudselt kahju, et ei saanud seda vaatama minna. Aga mida sa selle kolme aasta jooksul uut oled kirjutanud? Raamat aastas, nagu sul kombeks on?

AT: Käisime Ernö Paasilinnaga Inari järvel purjetamas.

AH: Haukaga?

JUTT LIBISEB ANTTI PURJEKALE. Meenutame ja naerame, kuidas Piret Saluri korraldatud purjereisi ajal Tallinna pidi Hannu Mäkelä keset Läänemerd oma vene keele oskuse mängu panema ja kõigest

väest karjuma, et söidab „delegaatsija finskih pissatelei”, sest kusagil oli vist üks paber toppama jäänud ja Nõukogude piirivalvekaater tegi kõigepealt tiiru ümber Hauka, siis suunati purjekale paar toru ja kamandati seisma.

Antti räägib, et mõni aasta tagasi purjetas ta Hiiu maale (Hankost on sinna vähem maad kui Helsingisse!), Lehtma sadamas oli võetud takso ja tehtud saarele tiir peale. Edasi järgneb väike põige Hauka-tüüpi purjekate ajalukku. Seda tean juba vanast ajast, et suitsu teeb Antti sel ajal, kui paat on vees. Järelikult on purjekas juba talvekorteris, sest selle reisi ajal jääb tal suits süütamata.

Jõuame jutuga Inari-matka juurde tagasi. Kahe suure sõbra ja kirjaniku ühisest purjesõidust sündis raamat „Isoa Inaria kiertämässä”. „Siis kirjutasin veel Esko Aho eluloo „Elosta ja maailmasta”. Viimane raamat tuli eile – „Auk taevas”. Sellega oli väike nali. Raamat pidi lettidele jõudma neljapäeval, aga trükikojas oli mingi väike viperus ja nii juhtuski, et esimene retsensioon ilmus lehes juba neljapäeval, enne raamatut. Raamat räägib soomlastest Kanadas. Tegevus toimub 80. aastail,” lisab Antti.

Joome Vesiveski ees kohvi, kõrvallaudadest heidetakse Anttile pilke – lugejad inimesed need soomlased. Helistab Eesti Päevalehe fotograaf Priit Simson, lepime kokku kohtumisaja. Antti: „Mina olen vanamoodne inimene ega ole endale moblat muretse nud. Tuttavad ikka nurisevad, et kuidas sind kätte saada, aga mina vastan, et saada mulle kiri!”

Vabaduse väljakul ühinevad meiega Haljamaa pere ülejäänud liikmed, et kohtuda Raekoja platsil fotograafia ja siis sööma minna. Jälle leiab kinnitust tõik, et soomlased on lugev rahvas – õllejoojate laudadest tõuseb mitmeid, kes kiirustavad jäädvustama seda, kuidas Priit Simson jäädvustab Antti Tuurit.

VILJANDI, ÕHTUPOOLIK. Pärast söömist asume tee-
le Viljandi poole. Ilm on endiselt haruldaset soe
ja ilus. Teel lobiseme maast ja ilmast ning laulame
ja tõlgime Anttile „Viljandi paadimeest“. Tuletame
meelde, millest „Novembri lõpus“ juttu oli. Romaan
on kirjutatud ju ikkagi 27 aastat tagasi!

Ühe järve kohal küsin Anttilt: „Olid vanasti kõva ka-
lamees. Kas leiad veel aega korki vahtida?“ – „Käisin
tänavu Lapimaal kolm korda kalal. Püüdsin kümme
lõhet, kuus olid kuuekilosel, ülejäänud 3 kilo ringis.
Peab ju peret üleval pidama!“ (naer).

Teatris ootab meid Mari Torga, kes küsib üle, kas
Antti saab ikka pärast etendust jääda lavastajaga
juttu ajama, samuti olla kohal mitu raadiot ja ajaleh-
te. Antti noogutab.

Väike saal on täis, peamiselt noort rahvast, sekka va-
nemaiki. Lavakujundusest aimub esimese peatüki
mänguruum. Loeme kavalt meile veel tundmata
näitlejate nimesid ja vaatame nende pilte. Tuleb väl-
ja, et igaüks mängib eri õhtul eri osa.

Valgus kustub. Ja ennäe – vähemalt minu jaoks
sünnib ime: etendus läheb kohe esimesest hetkest
käima, noored mängivad hästi, repliik järgneb rep-
liigile, saalist kostab esimesi naeruturtsatusi. Stsee-
nid on lühikesed ja järgivad täpselt romaani süžee-
käike. Kohe saab selgeks ka lihtsa ja napi lava-
kujunduse geniaalsus – kogu etenduse aja püsib
see muutumatu ja ometi on kohe selge, kui tege-
vus kandub mujale. Näitlejatel on hea diktsioon,
kaotsi ei lähe ükski sõna.

Esimest korda kogen, mis tunne on istuda saalis
näidendi tõlkijana. Olen nagu kahestunud. Ühelt
poolt püüan jälgida näitlejate mängu ja süžee kul-
gu, teisalt jälgin mingi erilise tundega teksti, mõned
korrad taban end mõttelt – siin oleks tulnud vist
teistmoodi tõlkida. Meenub, kuidas me toimetajaga
teksti lihvisime.

Aga etendus muudkui läheb ja läheb. Mõtlen, kus
võiks vaheaeg olla. Peagi taipan, et etendus läheb
ühe hingetõmbega lõpuni. Nii sünnibki. Olen lavas-
tajale tänulik.

Etendus lõpeb, valgus süttib. Aplaus on tugev, Pent-
ti ja Sinikka (mulle meeldisid nende pika pilguga
tummstseenid episoodide lõpus) ja Erkinharju nai-
se osatäitjad saavad lilled. Ei pääse ka meie – lavale
hõigatakse autor ja tõlkijagi leiab hetk hiljem end
sealt. Lilled, kallistused, käesurumised, noorte elevel
näod, tore ja südamlilik hetk.

Õnneks pääseme ajakirjanikest ja fotograafidest –
need on kadunud ja jumal tänatud. Ingomar Vihma-
riga saame siiski kokku. Tema ütleb, et Tuuri lavasta-
mist on ta endas kaua setitanud, sest lavastatav asi
peab talle meeldima. Aga nüüd on lavastus sündi-
nud, hirmud ja kartused seljataga, nüüd otsustagu
vaatajad. Kiidame lavastajat ja noori, siiralt. Lepime
kokku, et Antti saadab veel oma näidendite tekste.
Tagasitee möödub viperusteta, räägime etendu-
sest. Teise poole teest on Antti roolis. Taevast on
tähti täis, näeme kahte rebast.

...

*Ingomar Vihmar ja helimeister Tarmo Jürgens
Endla lavastuse 15 MEETRIT VASAKULE proovis*

Kavas kasutatud materjalid:

Antti Tuuri „Viisteist meetrit vasakule“ (1988),
Loomingu raamatukogu, tõlkija Piret Saluri

Antti Tuuri „Novembri lõpp. Aasta elust“ (1980),
Eesti Raamat, tõlkija Ants Haljamaa

Antti Tuuri „Jõgi voolab läbi linna“ (1983),
Eesti Raamat, tõlkija Ants Haljamaa

Fotod Eesti Draamateatri lavastusest „Jõgi voolab läbi
linna“ (2007), fotograaf Teet Malsroos.

Foto Ugala lavastusest „Novembri lõpp“ (2000) Ugala
teatri fotoarhiivist.

Fotod Endla Teatri lavastuse „15 meetrit vasakule“
proovist tegi Priit Loog.

Plakatifoto tegi ja plakati kujundas Andres Adamson.
Kavalehe koostas Ott Kilusk ning kujundas Ilona Rääk.

ELAMUSTEKS LOODUD

TOYOTA COROLLA CROSS

Teatrielamuste toetaja
amservauto.ee

AMSERV
TOYOTA ON MEIE HING

**ENDLA
TEATER**

AASTAST 1911

lavastusjuht Andrus Jõhvik
pealavameister Kaido Päästel
vanemlavameistrid Ando Loosaar, Fred Laur, Janek Lipponen
lavameistrid Lauri Allikas, Sergei Peetso, Kristo Paddernik,
Mario Valmas
dekoratsioonide valmistajad Kaido Päästel, Viljar Viik
butafoor-dekoraator Kaido Torn
tekstiilide värvija Anu Heinsalu-Diževski
kostüümiala juhataja Ester Kasenum
kostüümide õmblejad Urve Kasenum, Urve Enne, Epp Mõts
grimmiala juhataja Ivi Smeljanski
grimeerijad Sirle Teeäär, Karina Pajunurm
kostümeerijad Kärt Altjõe, Lili Luusepp
inspitsient-rekvisiitorid Anu Hövel, Astrid Kivila, Silja Koppel
heliala juhataja Siim Rohtväli
helimeistrid Tarmo Jürgens, Janek Vlassov
valgusala juhataja Margus Vaigur
valgusmeistrid Karmen Tellisaar, Ivar Piterskihh, Iiris Purge
videomeistrid Argo Valdmaa, Antti Aalmaa
haridustöö koordinaator Liina Unt
muusikajuht Feliks Kütt
turundus- ja kommunikatsioonijuht Inger Lilles-Nestor
trupijuht Aigi Veski
peaadministraator Ain Miilberg
haldusjuht Kaido Lüll
dramaturgid Anne-Ly Sova, Ott Kilusk
loominguline juht Ingomar Vihmar
teatrijuht Roland Leesment

SA Endla Teater 112. hooaeg
Keskväljak 1, Pärnu 80010
kassa 442 0666, info 442 0667
www.endla.ee